

hat's Vögelchen drüber gepfiffen 'a madárka füttyült fölötte'. A németek azonban leginkább a nyullal hozzák kapcsolatba a haza hozott kenyeret. A vadászok pl. gyerekeiknek ilyenket mondanak: *Das hab ich dem Hasen abgejagt* 'a nyultól szedtem el'. *Der Hase hat's im Walde gebacken* 'nyúl sütötte az erdőn'. A német nyelvterület számos vidékén, így Bács megyében, Sopron vidékén, Alsó-Ausztriában, Csehországban *Hasenbrot*-nak hívják az uti eleség maradékát, s néhol a nyaláncságot is. De nálunk is mondják: *nyülkenyér*, az a kenyér, melyet a pásztor este haza visz s gyerekeinek azt mondja, hogy a nyúl adta (Zala m. Szepezd, Nyr. 17: 236, MTsz). Ez a *Hasenbrot* fordítása, s Tolna megyében is használják a madárlátta kenyér mellett, s egy másik közlemény szerint a Dunántúl több megyéjében megvan mindkét kifejezés. Nattán Miklós szíves közlése szerint a *nyülkenyér* Kaposvárt és Tolnatamásiban használatos, Balassagyarmaton a kenyérmaradékot úgy nevezik: *nyulka sütötte* (Nyr. 30: 144). Noga Tibor szíves értesítése szerint a szintén nógrádmegyei Ipolyvecén a mezőről hazahozott kenyérré azt mondják: „*Edd meg, mert nyúltejzel van bedagasztva!*”

A rokon livnyelvben is megvan a nyülkenyér: *Köps-lëba*. Loorits „*Volklieder der Liven*“ c. nagy munkájában a következőket írja róla: Ha az atya az erdőben, vagy valahol hazuról messzebb dolgozik, s este, mikor hazajön, a gyerekek eléje szaladnak, szétosztja köztük megmaradt déli kenyerét, s ezt mint nyultól kapott kenyeret *nyülkenyérnek* nevezik (32. l.). A livekhez ez a név és szokás bizonyára szintén a németektől jött. Az észtországi svédeknél a legelőről hazatérő pásztor a hazahozott kenyérré azt mondja, hogy az erdei anyóka (*skoella*) küldte. Ennek a kenyérnek a neve: *skoellasbre, skoällasbre* ('erdei anyóka kenyere'). Az erdőben dolgozó emberek is így hívják a hazahozott kenyeret. A svéd lakóssággal vegyest lakó észtek is átvették ezt a nevet, s észtil úgy hívják: *metsaella leib* (Ariste, OES Aastaraamat 1931: 3, 5).¹

Beke Ödön.

Jeles napokhoz kötött szokások és babonák Kalocsán

1. A szüret Kalocsán Teréz napnál tovább tart (okt. 15.).
2. A marhát *Mindszentkör* hajtják be.
3. A disznót *Nagyasszony*-napján fogják be.
4. A pásztorokat *Szt. Györgykor* és *Szt. Mihálykor* fogadják.
5. *Kisasszony*-napján a vetőmagot itt is hajnalban harmatra teszik, de még a nap első sugarának kipattanása előtt beviszik

¹ Erre az adatra Alo Raun mag. úr volt szíves figyelmemet felhívni.

s akkor a búza nem üszkösödik meg. Fűzfát, szénát, kukoricaszárat, három almát és három nádszálat szenteltetnek s ha az állat megbetegszik, be adnak nekik belőlük valamennyit. — Hasonlóan az úrnapi körmeneten elszórt füvet is összegyűjtik s a beteg marhának ebből adnak enni.

6. *Mindszentkor* nemcsak a sírokon égetnek gyertyát, hanem otthon is annyit, ahány halottja van a családnak. — 7. Apró kalácsokat sütnék s azokat szétosztják a temetőben a koldusoknak. — 8. Nem szabad semmi házimunkát végezni ezen a napon; ha mosnak, halottjuk vízben áll — úgy hiszik.

9. *Luca* napján nem szabad varrni — mert akkor nem tojik a tyúk. — 10. Ezen a napon boszorkányok járnak.

11. Ha *Karácsony hetében* ruhát teregetnek a padláson, meghal valaki a házban hamarosan.

12. *Ádám-Évakor* kilenc-felé ételt kell enni; tükröt és nadrágot kell a párna alá tenni s akkor megálmodja a lány, ki lesz az ura. Vagy álljon a kapuba egy álmával s amilyen nevű legény jön először arra, olyan neve lesz urának. — Amerről éjfélkor a kutyák ugatnak, arról viszik el a háztól. — Pont éjfélkor vegye elő a tükröt s megláthatja ki lesz az ura.

13. *Ádám-Évakor* sokfélét esznek s a gazdasszony nem kell fel az asztaltól míg mindent el nem fogyasztanak, mert különben nem tojnak jól a tyúkok.

14. *Jakab-napkor* kell tyúkot ültetni, akkor minden csirke megmarad. Ha kalapból teszik a tojásokat a fészekbe, mindegyikből kakas kel ki.

15. Mikor a *tyúkok elülnek*, nem szabad eladni tojást.

16. *Szent-Györgykor* vetik a mákot.

17. A *Szent-Györgykor* vetett búza a legjobb.

18. *Hamvazószerdán* nem szabad kenyeret sütni, mert megdöglik a jószág.

19. *Nagybőjt utolsó hetében* (Feketevasárnap és virágvasárnap közt) nem mosnak.

20. *Nagycsütörtökön* harangszókor kell babot vetni.

21. *Nagyszombaton*, mikor visszajönnek a harangok Rómából, söpörni kell, hogy kígyók, békák elmenjenek.

22. *Péter-Pálkor*, semmit sem dolgoznak, még tüzet sem raknak.

23. A disznókat őrző szent egyesek szerint Vendel, mások szerint Péter-Pál.

24. *Csütörtöki* napon nem szabad fésülni, mert Absolon csütörtökön akadt fenn hajánál fogva a faágon.